

Fra Norge til sovjetiske fangeleire

Av Odd Bjørklund, Øverbygd i Målselv

Allerede før 1945 visste man at de russiske krigsfanger ville bli sendt til fangeleire i Russland. Fangene selv gikk og grublet over dette, og de snakket om det. Alle som kom tilbake til Russland, ble sendt direkte til fangeleire i Sibir og bak Uralfjellene.

Sommeren 1945 gikk det fangetransporter fra Nord-Norge til Murmansk. Fremme i Murmansk måtte fangene gå i dagevis til fots over tundraen frem til jernbanelinjene. Det var ikke snakk om å komme hjem til familiene. Fangene ble sendt direkte til syv års slavearbeide. Enkelte av de svakeste ble satt fri i 1951. Resten ble sittende til videre femtiårene, da Kruštsjov kom til makten og sendte krigsfangene hjem. Dette har fangene selv fortalt meg, da jeg besøkte enkelte av dem i Russland i 1963.

Som ung gutt under krigen var jeg daglig med på å hjelpe de russiske krigsfangene med mat. Ett tusen russere lå fengslet bak piggråder i en fangeleir like ved mitt hjem i Øverbygd i Målselv. I løpet av det siste krigsåret døde 260 av disse fangene av paratyfus, tuberkulose og underernæring. Fangene var som levende skjeletter. Filene hang omkring dem. Daglig måtte de ut på hardt arbeid i skog og mark, selv når det var 30-40 kuldegrader.

I all hemmelighet var jeg med og samlet inn mat som vi smuglet inn i leiren. Flere av fangene klippet hull i piggråden, og i ly av natten fikk vi smuglet dem over til Sverige. De ble utrustet med mat og klær og flukten var ofte dramatisk, tyskerne lå på sine poster oppe ved grensen. Men det gikk alltid bra. Enkelte led også under flukten, de pådro seg forfrysninger og andre skader med den følge at de måtte ha månedslange sykehusopphold i Kiruna og traktene omkring. De kom iallfall frem og ble i Sverige helt til 1945. Da skulle også disse sendes tilbake til Russland. Noen av mine bekjente nektet å reise. De visste at dersom de kom tilbake, ville de på ny komme i fangenskap. Derfor søkte de om politisk asyl i Sverige. Mange bor fortsatt der, og vi holder kontakt med gjensidige besøk.

Efter 1945 og i årene frem til 1952 skrev jeg en rekke brev og kort til mine nærmeste bekjente blant fangene som var reist tilbake til Russland. Adressene hadde de gitt meg før de dro. Senere fikk jeg vite at de hadde mottatt alle mine brev mens de var i fangenskap i Russland. De kunne ikke svare på mine brev. Det var forbudt. Etter de kom hjem fra leirene i 1952, fikk jeg

mange svarbrev og innbydelser til Russland. De ønsket å gjengjelde noe av det jeg hadde gjort for dem under fangeoppholdet i Målselv.

Flere år gikk før jeg dristet meg til å søke om visum og oppholdstillatelse. Først i 1963 tok jeg mot til meg og dro avgårde til det ukjente. Ingen hjemme visste hvor jeg reiste. På flyplassen i Moskva ble det et rørende gjensyn. I fem uker oppholdt jeg meg der borte. Turen gikk blant annet til Moskva, Volgograd, med båt nedover Volga, gjennom Donslusene og til «den grønne by» Rostov. Svartehavet og i Kaukasus, Jalta, Kiew og Leningrad.

Det ble en stor tur og en stor opplevelse. Jeg fikk mange rørende beretninger om fangenskapet i Norge og om det tragiske oppholdet i Sibir. De fleste av dem hadde men av oppholdet. Jeg fikk vite at mange var døde av sult og at «overløperne» var blitt skutt.

I Moskva møtte jeg forfatteren Michael Iskrin som hadde skrevet en liten bok som heter «Dager i Norge». Denne boken ga han meg, jeg leser dessverre ikke russisk, og den er ikke oversatt.

Fremdeles har jeg forbindelse med noen av krigsfangene. Jeg

Slik ble sovjetiske krigsfanger funnet etter krigen. Bjørneiva 18. mai 1945.

har søkt den russiske ambassade og Den russiske krigsfangeforening i Moskva om en gjensitt

for mine bekjente i Russland. Men fremdeles får ingen reise ut av landet. De vil gjerne komme

tilbake til Norge for å se igjen de gamle triste traktene hvor de sultet og led så umenneskelig.